

DE ONTWIKKELING VAN DE WEIDEVOGELSTAND IN HET SCHILDMEERGEBIED, 1984 TOT EN MET 1988

Jan Glas

Inleiding

Langs de zuidoever van het Schildmeer ligt een 120 ha groot weidevogelterrein, in 1984 als zodanig ingericht en in eigendom bij Staatsbosbeheer. Ten behoeve van het op te stellen beheersplan is het terrein vanaf 1984 jaarlijks op broedvogels geïnterviewd door leden van de vogelwerkgroep KNNV Delfzijl.

Voor de inventarisatie is het terrein verdeeld in vier deelgebieden. Schildmeer 1 is in 1984 en 1985 geteld door F. Meijer, H. de Boer en A. Hummel, in 1986 door H. de Boer en J. Smit en in 1987 en 1988 alleen door J. Smit. Schildmeer 2 is in alle jaren geteld door J. Hoving en J. Glas. Haansvaart 1 is in 1984 en 1985 geteld door Friso en Friso en in 1986 tot en met 1988 door J. Friso. Haansvaart 2 is in 1984 tot en met 1986 geteld door Bouwman en S. Veenstra en in 1987 en 1988 door A. Hummel.

Van elk jaar is een inventarisatieverslag gemaakt. Dit artikel is een verkorte versie daarvan. Het laat zien hoe het gebied door weidevogels gekoloniseerd is. Uit het onderzoek blijkt dat er op een vrij eenvoudige manier met succes iets gedaan kan worden voor onze bedreigde weidevogels, door middel van het stichten van weidevogelreservaten.

Ook voor niet-broedvogels is het gebied overigens van belang. Aan het eind van het artikel wordt dit kort aangestipt. Het gebied maakt deel uit van de zgn. 'natte zone' Zuidlaardermeer-Schildmeer, waarin gestreefd wordt door middel van natuurbouw een ecologische infrastructuur te creëren.

Bufferzones langs deze reservaten zouden kunnen dienen om de eveneens bedreigde fauna en flora van akkerbouwgebieden een nieuwe kans te geven.

Beschrijving van het gebied en het beheer

De weidevogelgebieden Schildmeer 1-2 en Haansvaart 1-2 vormen een aaneengesloten reservaat langs de gehele zuid-oever van het Schildmeer, aangelegd in het kader van de ruilverkaveling Slochteren. Het weidevogelgebied is ± 120 ha groot en vanaf 1984 als zodanig in gebruik en in beheer. De gronden zijn van marginale kwaliteit en voor intensieve landbouw minder geschikt. Ze bestaan uit een dun laagje klei op een dik pakket veen, met als gevolg dat de grond tijdens langdurige droogte enorme krimpscheuren vertoont en tijdens natte perioden slecht begaanbaar is. Voor de verkaveling waren de landerijen grotendeels in gebruik als bouwland.

Ten behoeve van de inrichting als weidevogelgebied zijn er enkele nieuwe sloten gegraven en zijn sommige bestaande sloten voorzien van een flauw talud van 1:7, wat uitstekende foerageermogelijkheden biedt aan steltlopers. Ieder deelgebied is rondom voorzien van een dijkje, tevens zijn inlaten en overstorten aangebracht om een voor weidevogels noodzakelijk hoog waterpeil mogelijk te maken. Instandhouding van het bestaande micro-reliëf zorgt plaatselijk voor plas/dras situaties, wat o.a. resulteert in een groot voedselaanbod van poelslakken. Voor overwinterende amfibieën en de kritische weidevogels als kempfaan, watersnip en tureluur is een hoge winter- en voorjaarswaterstand noodzakelijk.

Ieder deelgebied wordt voor ongeveer één derde deel gehooïd zonder nabeweidening en zonder bemesting, één derde deel is hooiland met extensieve nabeweidening en één derde deel bestaat uit zogenaamde standweiden met extensieve beweiding en bemesting met stalmest. Alle veldwerkzaamheden moeten geschieden voor 15 maart en gemaaid mag er worden na 15 juni of mogelijk later als er zich in het te maaien perceel nog

broedende vogels bevinden. Door het minder intensief schoonmaken van de sloten en hun oevers neemt de natuurlijke begroeiing toe.

De explosieve toename van pitrus komt vermoedelijk de weidevogels niet ten goede. Duidelijk is de verschuiving van broedvogels naar percelen met minder pitrus te zien in Haansvaart 1. In 1988 en 1989 is door een gericht beheer (plaatselijk vaker maaien) de pitrus-vegetatie teruggedrongen.

Tussen deelgebied Schildmeer 2 en het meer zelf is een moerasgebiedje aangelegd. Voor de natuurliefhebbers heeft Staatsbosbeheer bij dit moerasje een observatiehut geplaatst. Van hieruit heeft men een schitterend uitzicht over het gehele gebied.

Methode

De gebruikte methode was over de 5 jaar steeds dezelfde. De vier terreinen zijn volgens de richtlijnen in het 'Handboek Vogelinventarisatie' (Hustings et al. 1985) geteld, veelal vanaf het dijkje rondom ieder deelgebied.

Ieder deelgebied is per seizoen minimaal vier keer volledig onderzocht, bovendien zijn er veel aan-

vullende waarnemingen verricht. De broedvogelinventarisaties en veel losse waarnemingen vielen tussen de periode begin april en half juni, ieder bezoek duurde 1 1/2 à 2 1/2 uur. De meeste tellingen zijn 's morgens verricht, de rest 's middags of 's avonds en telkens tijdens goed of redelijk weer. Minstens een keer per seizoen werden alle sloten afgezocht op nesten van meerkoeten en eenden.

Alle (vermoedelijke) broedvogels werden op kaarten ingetekend, voorzien van een code voor territorium- of nestindicatief gedrag (zittend op nest, voer brengen, etc.). Minimaal vereist voor een territorium is 2x territoriumgedrag door bijvoorbeeld een zingend mannetje, in de voor de soort gunstige periode, en met minimaal 14 dagen tussenruimte.

Ontwikkeling en waarde van het weidevogelgebied

Uit de inventarisatie blijkt dat weidevogels, de ene soort wat meer dan de andere, enkele jaren nodig hebben om een geschikt gebied te koloniseren. Fig. 2 t/m 6 laten dit proces zien voor Kievit, grutto en tureluur. Vooral de grutto is gestaag toegenomen.

Een maat voor de waarde van een

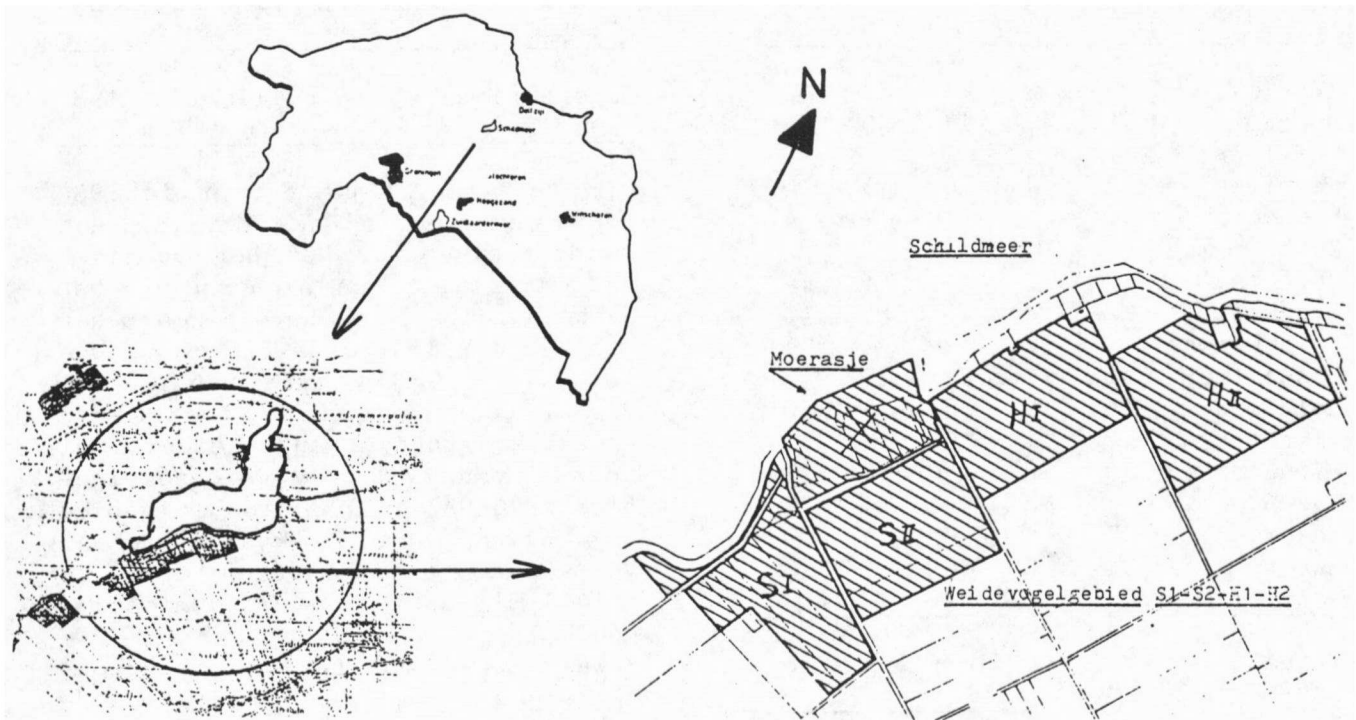

fig. 1. Ligging van het weidevogelgebied.

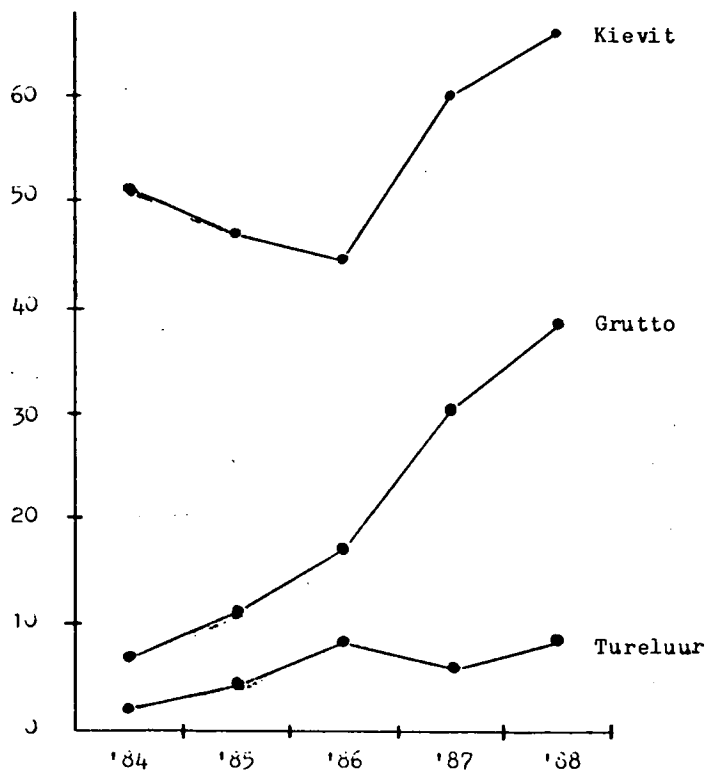

fig. 2. Totaal aantal broedparen van kievit, grutto en tureluur in het Schildmeergebied.

tabel 1. Totaal aantal broedparen weidevogelgebied Schildmeer

	'84	'85	'86	'87	'88
Kievit	51	47	44	60	66
Grutto	7	11	17	30	38
Tureluur	2	4	8	6	8
Scholekster	2	1	3	3	10
Slobeend	0	2	1	2	4
Zomertaling	0	1	1	1	2
Kuifeend	3	2	2	1	4
Meerkoet	28	26	40	55	48
Gele kwikst.	2	2	3	7	6
Graspieper	7	0	2	5	4
Veldleeuw.	16	9	5	6	10
Rietgors	2	1	0	0	4
Wilde eend	13	8	15	15	15
Fazant	4	2	4	4	2
Patrijs	2	1	0	0	0
Zwarte Kraai	1	0	0	0	0
Totaal	83	108	133	192	238

weidevogelgebied geeft de NWC (NatuurWetenschappelijke Commissie)-norm. Deze luidt voor de in het Schildmeergebied voorkomende soorten: kievit en scholekster 1 punt, grutto 2 punten, tureluur en slobeend 3 punten (de overige in het gebied voorkomende soorten zijn niet in het puntensysteem opgenomen). Gebieden met 75-100 punten per 100 ha worden als matige, met 100-150 punten als goede, en boven de 150 punten als zeer goede weidevogelgebieden bestempeld. De onderstaande tabel geeft de score voor het Schildmeergebied.

tabel 2. NWC-punten voor het Schildmeergebied.

Aantal punten in	'84	'85	'86	'87	'88
Kievit	51	47	44	60	66
Grutto	14	22	34	60	76
Tureluur	6	12	24	18	24
Slobeend	0	6	3	6	12
Zomertaling	0	10	10	10	20
Scholekster	2	1	3	3	10
Gele kwikst.	10	10	15	35	30
Totaal	83	108	133	192	238
Omgerekend	69	90	111	160	198

Uit de tabel blijkt dat er in 1984 nog nauwelijks sprake is van een weidevogelgebied. Met het vestigen van zomertaling en slobeend en het dubbele aantal tureluurs behoort het gebied in 1985 tot de matige weidevogelgebieden. Vanaf 1986 is er, vooral door de steeds toenemende aantallen grutto's en tureluurs, al sprake van een **goed** weidevogelgebied. In 1987 en 1988 is het gebied als **zeer goed** te kwalificeren. Vooral de grutto scoort hoog en de gele kwikstaart vertoont een stijgende lijn.

Zeker is ook dat het aantal grootgebracht jongen per broedpaar aanzienlijk hoger ligt dan bij weidevogels die nestelen op intensief gebruikt grasland, dit als gevolg van

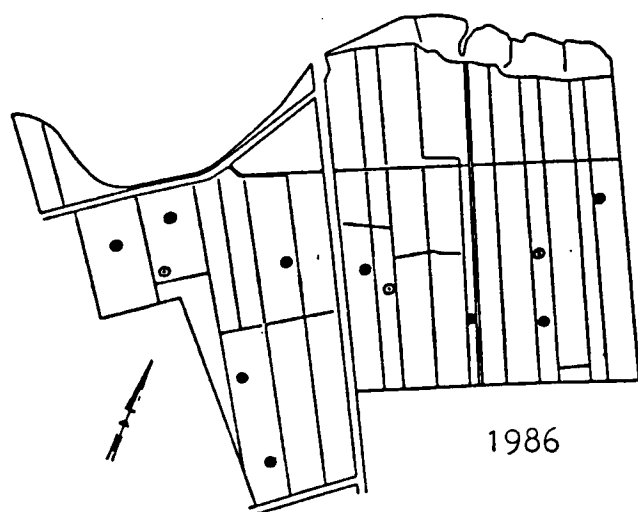
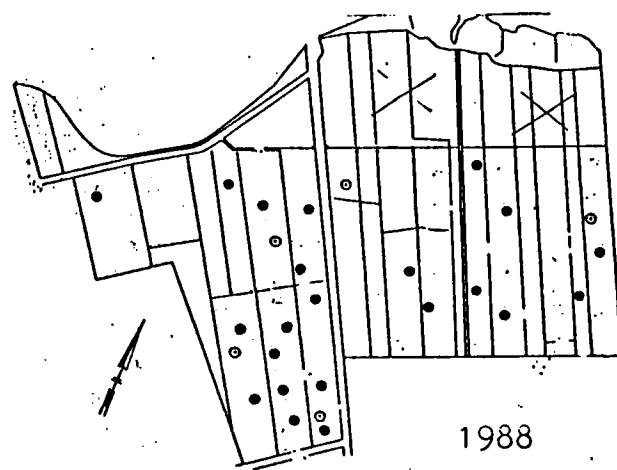
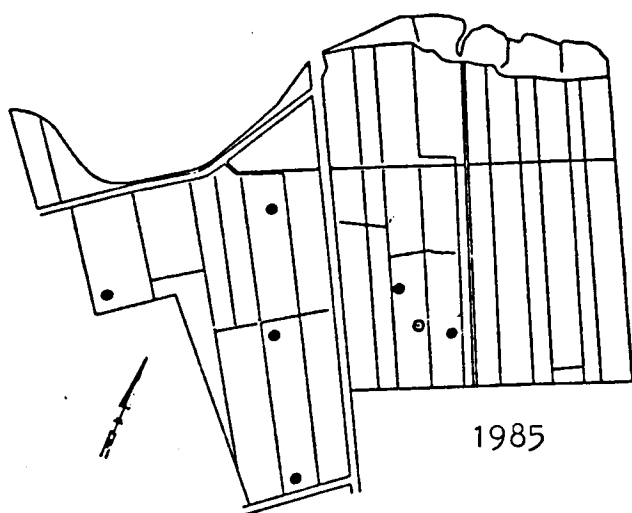
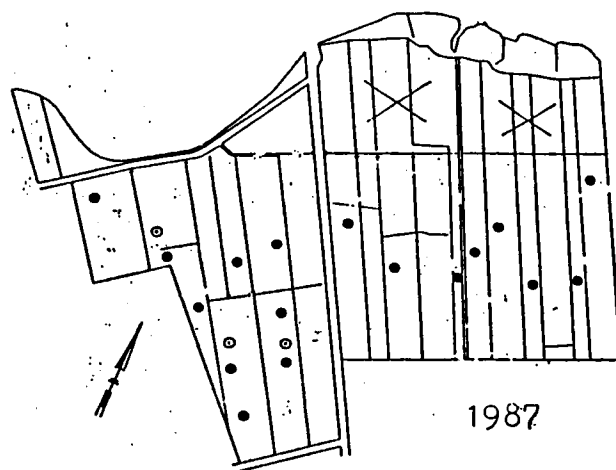
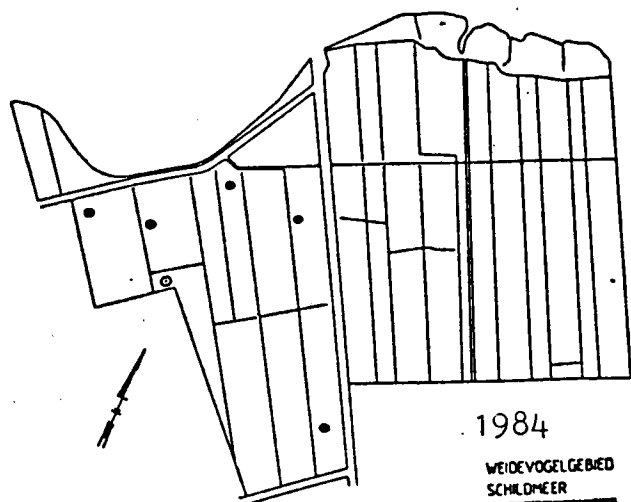

fig. 3. Kolonisatie van Schild-
meer 1 en 2 door tuareluur
en grutto in de jaren
'84 t/m '88.

○ grutto
● tuareluur

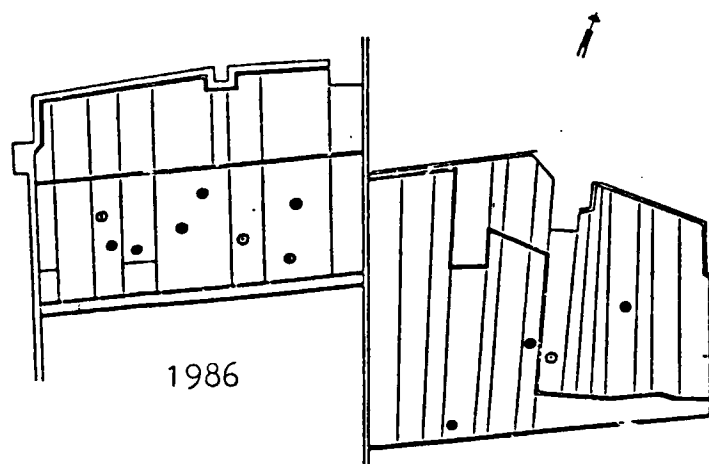
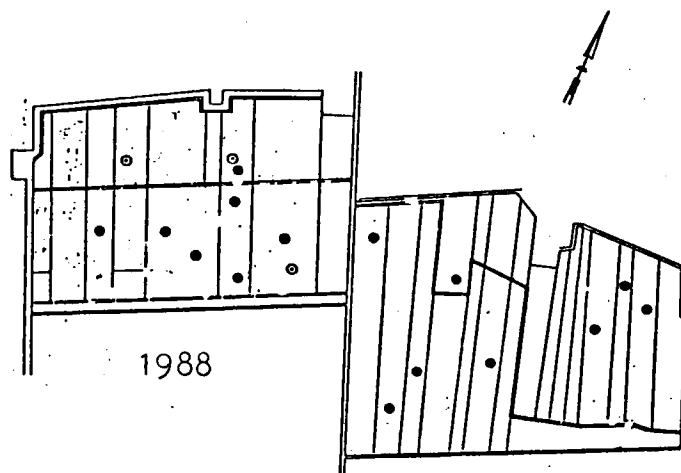
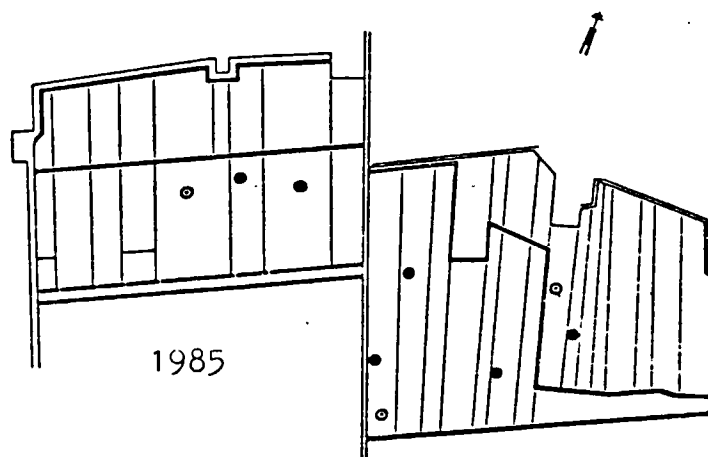
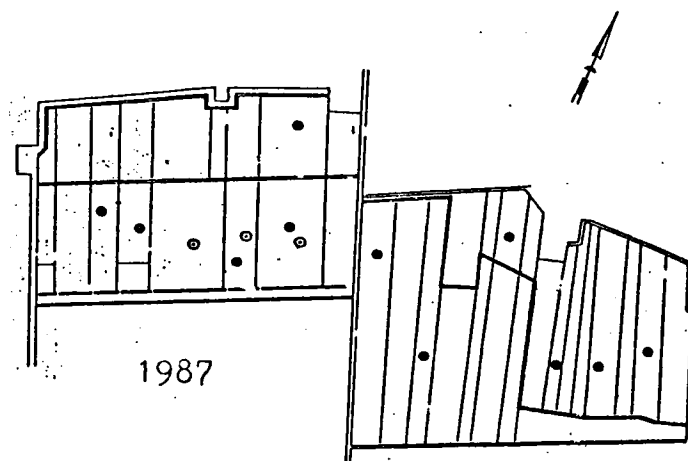
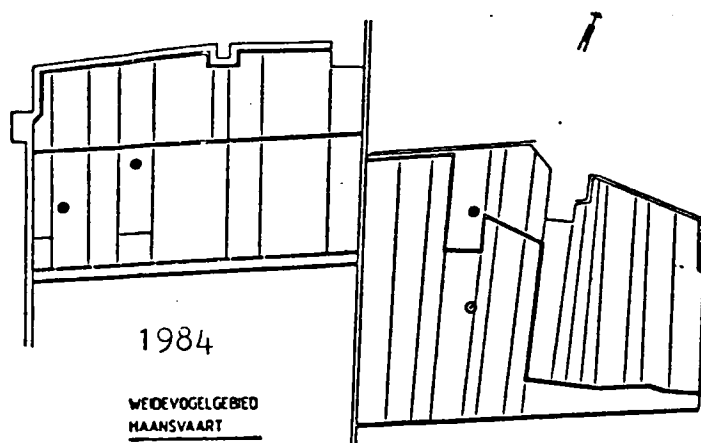

fig. 4. Kolonisatie van Haans-
vaart 1 en 2 door tureluur
en grutto in de jaren
'84 t/m '88.

⊙ grutto
● tureluur

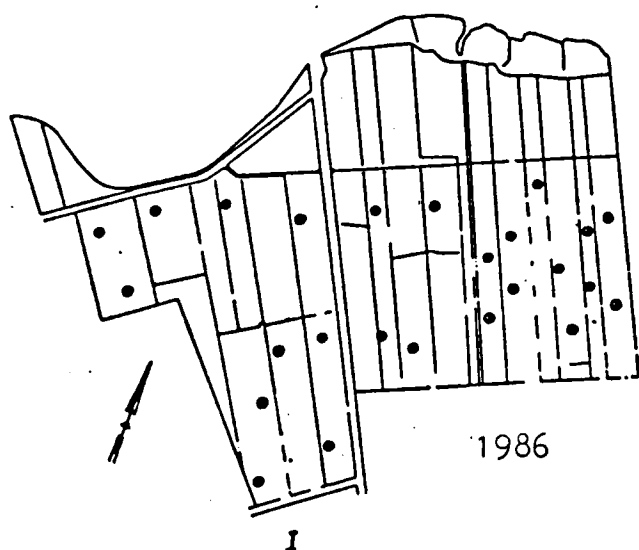
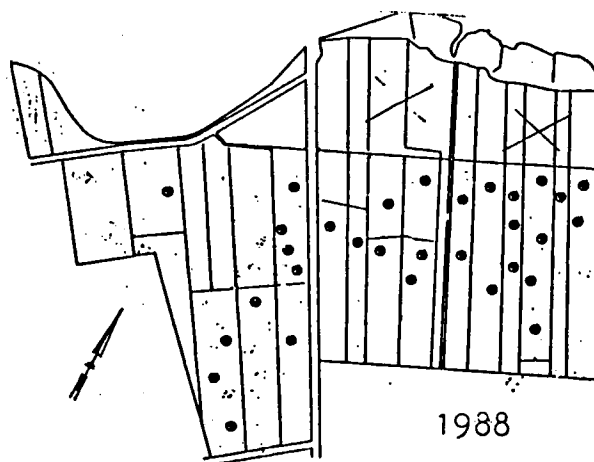
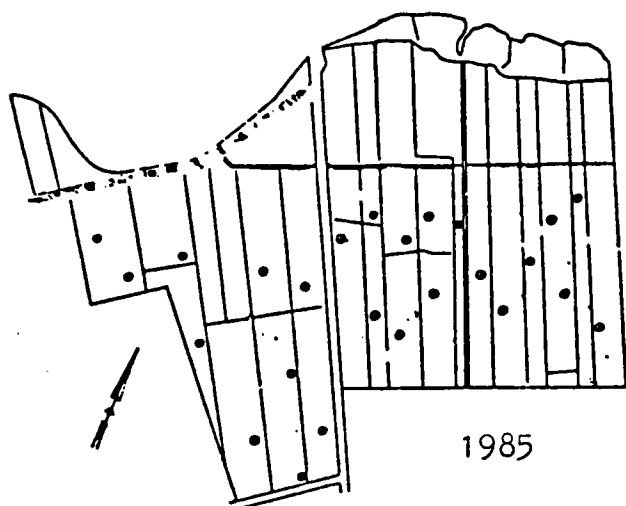
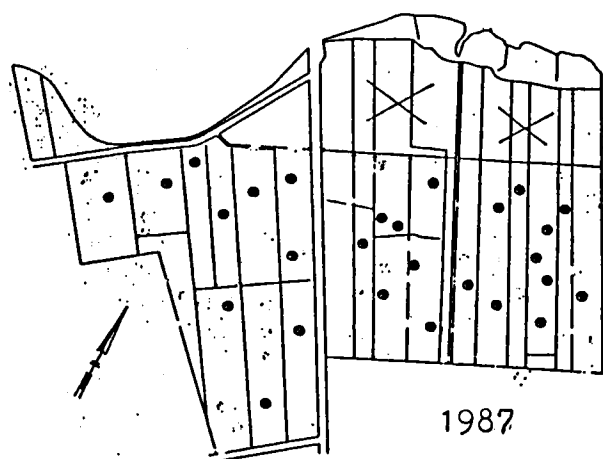
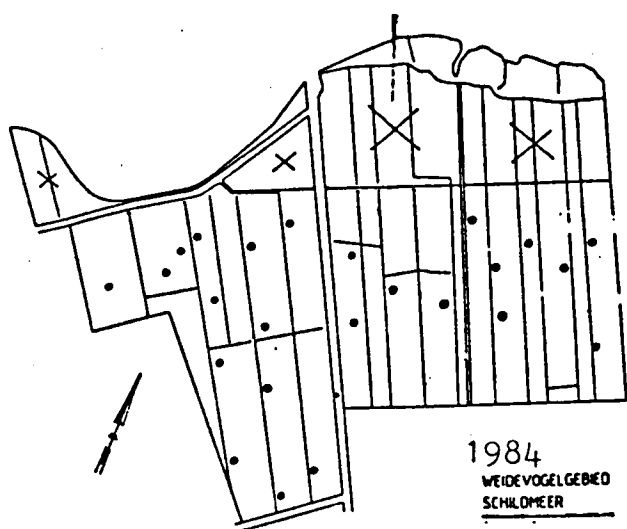

fig. 5. Kolonisatie van Schildmeer 1 en 2 door de kievit in de jaren '84 t/m '88.

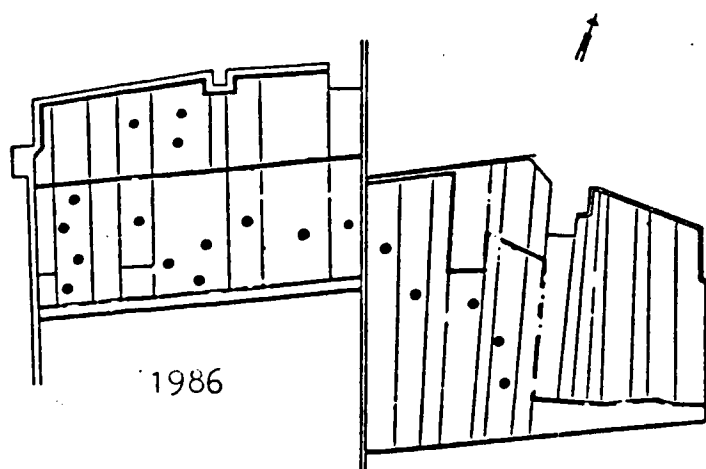
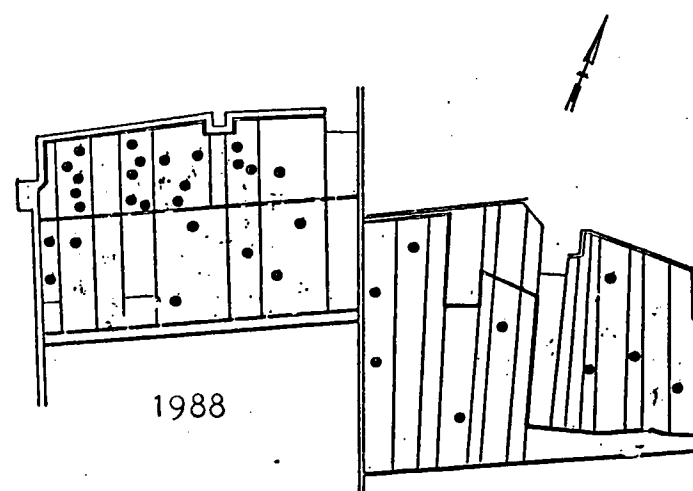
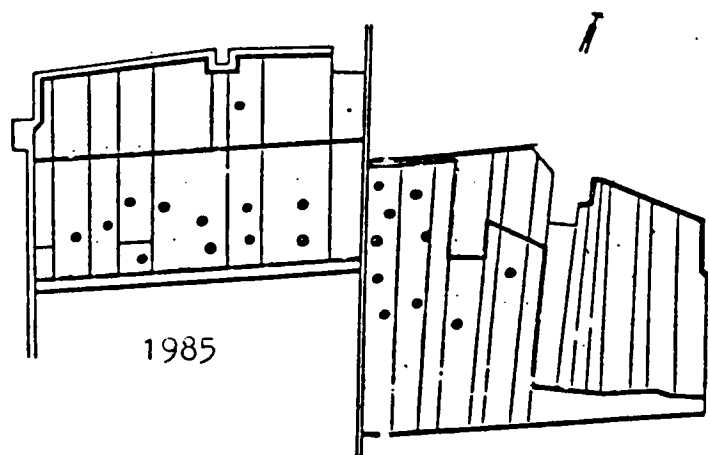
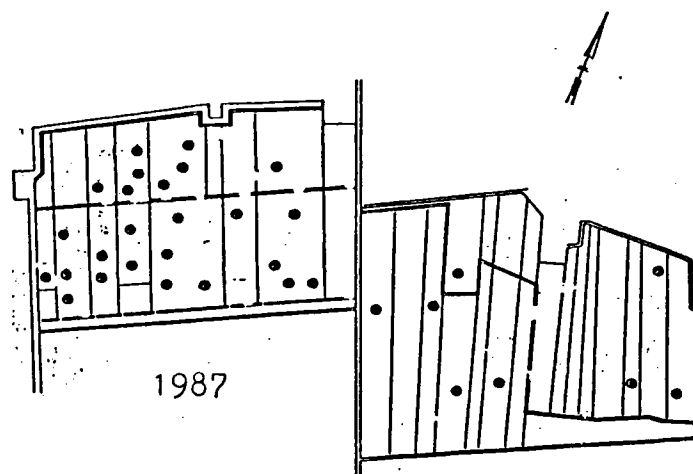
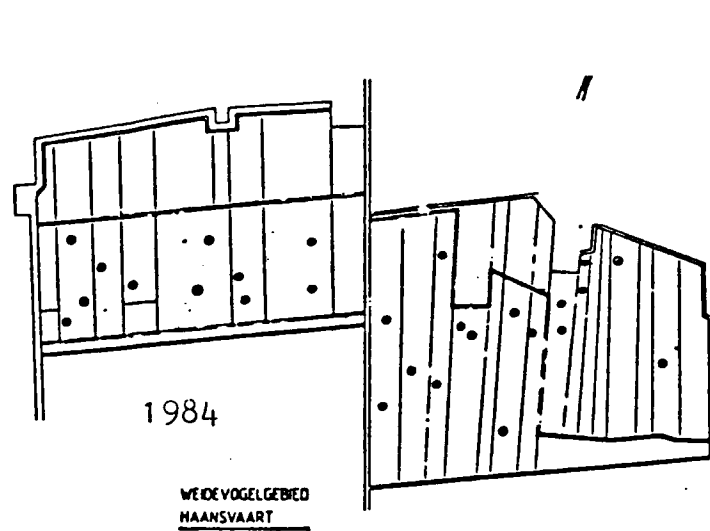

fig. 6. Kolonisatie van Haansvaart 1 en 2 door de kievit in de jaren '84 t/m '88.

minimale maaiverliezen (maaïen na 15 juni) en minimale verliezen door vertrapping (op eenderde maar extensieve beweiding).

Aan de hand van de verspreidingskaartjes is te zien dat H2 wat achterblijft bij de drie andere deelgebieden. Het vrijwel ontbreken van plas/dras situaties en de slechte structuur van de grond aan de oostkant van het terrein zijn hier vermoedelijk debet aan.

De waarde van het gebied voor niet-broedvogels

Tijdens de strenge winter van 1986 waren enkele duizenden kol- en rietganzen rond het Schildmeer aanwezig. In de winters van 1987 en 1988 ging het om enkele honderden. De ganzen foerageren zowel in als buiten het weidevogelgebied. Zwanen (knobbel-, kleine en wilde zwaan) treft men vooral aan op de akkers net buiten het reservaat. Tussen het moerasje bij het Schildmeer en het weidevogelgebied vindt een sterke uitwisseling plaats van honderden wilde eenden, smienten en wintertalingen, en van kleinere aantallen slobenden en zomertalingen.

Steltlopers zijn goed vertegenwoordigd. Buiten het broedseizoen pleisteren er duizenden kieviten, soms samen met goudplevieren en/of grutto's. Ook wulpen zijn vaak present. In het voorjaar kan men soms baltende kemphanen waarnemen, waarbij het aantal kan oplopen tot boven de honderd. Voor watersnippen is het gebied een waar eldorado. Gezien het aantal blatende mannetjes in het voorjaar valt te verwachten dat de soort er in de toekomst ook gaat broeden. Bokjes komen sporadisch voor. Ook voor ruiters is het gebied van belang, er zijn aantallen van 30 bosruiters en 25 witgatjes waargenomen.

In de trektijd kan men meerdere groepjes van soms tientallen graspiepers en gele kwikstaarten waarnemen. Het aantal waarnemingen van paapjes vertoont een stijgende lijn, hopelijk wordt de soort er broedvogel.

